

گفتگو با فوجی مور و ×

تصوف و عرفان ابنعربی در ژاپن

منوچهر دین پرست

۱ رانشناسی و اسلامشناسی در ژاپن سنت بسار دارد و ریشه و جدی دارد به طوری که نمی توان از این تاریخچه ارزشمند که نزدیک به صد و پنجاه سال در این کشور میگذرد به سادگی گذشت. اما وضعیت امروز رانشناسی و اسلامشناسی در ژاپن چگونه است؟ از آنجا که تخصص پروفیسور فوجی مور و عرفان اسلامی و به ویژه عرفان خراسانی است در این گفتگو سعی شده است بر موضوع عرفان و آشنایی ژاپنی ها با این بخش نظری اسلام بیشتر تاکید شود.

×××

جناب پروفیسور فوجی مور، موضوع صحبت ما درباره وضعیت رانشناسی و اسلامشناسی در ژاپن است. اگر موافق باشید در ابتدای صحبت قدری در مورد سوابق علمی و تحولات خودتان و اینکه چگونه به رانشناسی و اسلامشناسی علاقمند شدید برای خوانندگان ما توضیح دهید؟
اولین برخورد علمی من با این موضوع در دوره فوق لیسانس بود. در آن وقت، علاقه من بیشتر به نوشتههای نقادانه اندیشگران ایرانی عصر جدید بود، اما جالب این بود که موضوعاتی که در گفتار آنها به صورت جدی مطرح شده یکی موضوع ارزشیابی "عرفان (تصوف)" در تاریخ فرهنگ و جامعه ایران است. در واقع برای درک معانی و شناخت ماهوی پدیدههای اصلی فرهنگی ایران وارد پژوهش "وادی عرفان" شدم. تا به حال متفکران عارف و آثار آنها در قرن ششم هجری (مثلاً ابن القضاة همدانی، امینون فارسی عرفانی مثل "روح الارواح" و نوبه الثالثه کشف الاسرار) و آثار فریدالدین محمد عطار و جلالالدین محمد بلخی (مولانا) به ویژه "مثنوی" گرفته تا عارفانی مثل شبستری و صائیلدین علی ترکه اصفهانی که آثارشان تاؤرپنظری نظریه محمد بن ابن عربی و شاگردانش را آشکار منعکس میکنند، مورد بحث علمای امروزی قرار داشتهاند. به تازگی بررسی "مثنوی"، "مکاتیب عبدالله قطب بن محمدی"، معروف به دعوت به "خوان آباد"، مورد علاقه و تحه قم قرار گرفته است. برای من، شناخت اصالت فرهنگ ایران زنده است با فرهنگ اسلامی پوندی عمیق داشته است.

بد نیست قدری در مورد تاریخچه شکل گیری رانشناسی و اسلامشناسی در ژاپن صحبت کنیم. در اصل اسلامشناسی و رانشناسی از چه زمانی و با آثار چه کسانی در ژاپن آغاز شد؟
در این زمینه اطلاعات دقیقی در دست ندارم، اما تا آنجا که آگاه هستیم، اسلامشناسی در ژاپن در سالهای اول قرن بیستم

در زمره نه تاریخ آسیای به خصوص در رابطه با تاریخ چین آغاز شد و بعد از یا ان جنگ جهانی دوم که اسلامشناسی هم ناچار رنگ ساسی آن دوره را گرفته بود، از دهه 1960 به بعد مجامعها موسسهها می مربوط به اسلامشناسی را در ژاپن بنیان گذاشتهاند. ظهور محقق برجستهای مثل پروفیسور زوتسو و شک این جهات را تقویت کرده است. اینرانشناسی در ژاپن در زمره نههای "باستانشناسی"، "تاریخ"، "زبانشناسی"، "ادب" و غیره قبل از جنگ جهانی دوم آغاز شده بود. مثلاً در سال 1922 کتابی با عنوان "تأملاتی درباره ادب فارسی" به دست شد و آراکی انتشار یافت که میتوان گفت اولین رهافت علمی به ادب فارسی در ژاپن است.

تا جایی که بنده مطلع هستم شما به عرفان خراسانی هم علاقمند هستید و در این زمره نه تحققاتی داشته‌اند. حتی منطقالر عطار و شابوری و تذکره را به ژاپنی ترجمه کردید. چه و ژگی در عرفان خراسانی ملاحظه کردید که به تحققات در این زمره نه روی آوردید؟ و اینکه ترجمه شما از دو کتاب مذکور تا چه اندازه توانست مورد استقبال علاقمندان در ژاپن قرار گیرد؟

"منطق الطیر" فریدالدین عطار و شابوری را استاد من پروفیسور کورو اناگی به ژاپنی ترجمه کردند. چون کتاب ترجمه منطق الطیر به اهتمام کورو اناگی تازه در سال 2012 چاپ شده، واکنش مشخصی نسبت به این ترجمه، گویند، هنوز به محافل مانرسیده است. چندین سال پیش تذکره الاوائل عطار و شابوری را به صورت گزیده و با شرح نسبتاً مفصلی به زبان ژاپنی درآوردیم. این کتاب در آن زمان که چاپ شد با استقبال و ارزشی نسبتاً مثبت محققان این زمره نه در ژاپن روبرو شد اما وضع تلقی این کتاب در زمره عام مردم ژاپن برایم معلوم نیست. اصل عرفان (تصوف) با همه پدیدهای گوناگونی که دارد در کل با دهمراهی با تجاری در طول ماوراء این دنیای محسوسات و احركات عاطفی مبنی بر ذوق الهی باشد. و ژگی "عرفان خراسان" هم نوعی اعتنا و عنایتی عمیق به ذوق الهی و شهود در پرتو تجارب الهی است. در این وادی، نظرها نظاممندی تعقلگرایی افراطی فقط امکان دارد نقش فرعی داشته باشد.

آشما تشابه و امتیازی میان عرفان در جهان اسلام و تفکرات معنوی در ژاپن ملاحظه میکنید و اگر اینگونه است این تمازات را چطور مبینید؟ از دیدگاه توحیدی و در کتابپرستی که جنبهای از مقصد غائی عرفان اسلامی است، عرفان در جهان اسلام در همان بعد معنوی با ذهنیت طبیعی ژاپنی که حامل نوعی تعدد "الوهیت" است سازد تشابهی ندارد اما جنبه "فراگیری و شمولیت" که حاصل نظر و وحدت وجود است، که در این دیدگاه همه اشء که در ازایت علم پروردگار با هم مع الله جای داشته به جهان کثرت در طی منازل و مراحل تجلی میشود، در نظر من ممکن است با بعضی تمازات معنوی در ذهنیت ژاپنیان شباهت باشد.

در محافل اسلامشناسی ژاپن توجه به عرفان خراسانی بیشتر است اما عرفان ابنعربی؟ در ژاپن، اکثر افرادی که با خود "اندیشه اسلام"، "فلسفه"، "کلام"، "نظرها عرفانی سروکار داشتهاند توجهشان به عرفان ابنعربی است. اگر در خصوص "عرفان (تصوف) خراسان" بگویم، پژوهندگان ادب فارسی عرفانی بیشتر به این حیطه تصوف توجه دارند.

شما نقش اوکاوا شومی و زوتسو در شکلگیری اسلامشناسی در ژاپن را چگونه مبینید؟ اوکاوا شومی در دوره جنگ جهانی دوم، ضمن در نظر گرفتن وضعیت سیاسی کشورهای مستعمره آسیای مسلمانان، به اصول واقعی اسلام توجه کرده بود. از این نظر، علم اوکاوا به اسلام چندان تخصصی نبود. از لحاظ علمی ارزش کارهای اوکاوا با کارهای زوتسو قابل مقایسه نیست. خدمات علمی زوتسو در تعالی اسلامشناسی در ژاپن چنانکه در فقره سوال دو اشاره شد، عظیم و بی نظیر است. از دیدگاه اسلامشناسی، احتمالاً اوکاوا شومی بیشتر نقش "تاریخی" داشته است.

اگر ممکن است کمی در مورد نقش پروفیسور کورا اناگی در شکلگیری گسترش زبان فارسی در ژاپن توضیح دهید و اینکه فرهنگ لغت ژاپنی به فارسی و فارسی به ژاپنی پروفیسور کورا اناگی چطور کتابی است و آیا این کتاب فرهنگ لغتی جامع است؟ خدمات و نقش پروفیسور کورو اناگی در گسترش زبان فارسی در ژاپن بسیار مهم است. قبل از انتشار فرهنگ لغت ایشان، ژاپنیان هنگام مراجعه به لغات فارسی ناچار به فرهنگ لغاتی که برای انگلیسی زبانان فرانسوی زبانان آلمانی زبانان

ا روسی زبانان فراهم شده بود مراجعه م کردند. تعداد لغات فارسی که در "فرهنگ لغت بزرگ فارسی به ژاپنی" به تال ف پروفیسور کورو اناگی ذخ ره شد در حدود هشتاد هزار لغت است که شامل واژگان کهنه و تا حدی عام اانه ز م شود. م توان گفت ا ن فرهنگ بزرگتر ن فرهنگ لغت فارسی چاپی در ژاپن است.

کی از حوزههای مهم ا رانشناسی توجه به ادب ات فارسی است که شما هم در ا ن زه نه هم صاحب نظر هست د و هم تحه قاتی در ا ن زه نه داشته ا د. نقش دانشگاه مطالعات زبانهای خارجی توک و در گسترش و آموزش زبان فارسی را چطور ارز ای می کن د؟
دانشگاه مطالعات زبانهای خارجی توک و از قد م در گسترش و تدر س زبان و ادب ات فارسی فعال بوده و اشتباه ن ست اگر بگو م مرکز تحه ق و ترجمه متون کلاس ک ادب فارسی در ژاپن گروه فارسی ا ن دانشگاه بوده و به عنوان مرکز نظام آموزشی فارسی هم نقش مهمی در ژاپن داشته است.

به عنوان آخر ن پرسش، وضع ت حال حاضر مطالعات اسلامی و ا رانشناسی در ژاپن چگونه است و چه آ نده ای در انتظار ا ن وضع ت خواهد بود؟

در ژاپن با ا نکه تعداد مسلمانان نسبت به د گر کشورهای پ شرفته هنوز کم است بازهم توجه عام به اسلام وعلاقه به ادراک طرز تفکر و روش رفتار مسلمانان سال به سال ز ادتر شده و توجه به شناخت علمی اسلام به شکل عم قتر کشانده شده است. در ا ن جا گاه، برای اسلامشناسی در ژاپن حضور شخص تی نظ ر پروفیسور ا زوتسو ب نه ات اهم ت دارد عنی م توان گفت، بر پا ه سوابق شناخت علمی و ذخ ره تحه قات، در ژاپن آشنا ی با اسلامشناسی اصل تا حدی از پ ش فراهم شده بود. در ا ن مح ط، محقق ن با استعداد جوان پرورش افتهند که ا ن موضوع نو د دهند شناسا ی ب شتر و گسترده تر جنبه های "اسلام" است. در خصوص ا رانشناسی در ژاپن، انتظار م رود از ا ن به بعد هم در مقوله مختلف آن، تحه قاتی با ارزش و بنا ادی به دست محقق ن ژاپنی انجام شود.

× استاد دانشگاه مطالعات زبانهای خارجی توک و